

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора, професора кафедри менеджменту
Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана

Калініна Олександра Володимировича

на дисертацію **Місяйла Василя Михайловича**

«Державна економічна політика формування та розвитку ринку

консалтингових послуг»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Місяйла Василя Михайловича присвячена розв'язанню актуального науково-прикладного завдання, пов'язаного з обґрунтуванням теоретико-методичних засад і стратегічних напрямів державної економічної політики формування та розвитку ринку консалтингових послуг.

Актуальність обраної теми визначається посиленням ролі професійних знань, інформації та експертного супроводу в сучасній економіці, ускладненням управлінських і технологічних процесів, цифровою трансформацією підприємництва та зростанням потреби суб'єктів господарювання у спеціалізованих консультаційних послугах. Особливого значення ця проблематика набуває для України в умовах воєнного стану, релокації підприємств, структурної перебудови економіки, європейської інтеграції та підготовки до післявоєнного відновлення.

Ринок консалтингових послуг є специфічним об'єктом державної економічної політики. Його розвиток відбувається за недостатньої статистичної ідентифікованості, значної інформаційної асиметрії, розпорошеності інформації про учасників ринку, різноманітності видів консалтингової діяльності та відсутності окремого статистичного спостереження за значною частиною відповідних послуг. За таких умов актуальним є не лише дослідження тенденцій розвитку ринку, а й пошук інструментів його кількісного оцінювання, інформаційного забезпечення та формування адаптивного механізму державного впливу.

З огляду на зазначене тема дисертаційної роботи є своєчасною, має належне теоретичне і практичне значення та відповідає сучасним потребам розвитку національної економіки.

Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Її структура відповідає поставленій меті та завданням, а виклад матеріалу побудовано за логікою переходу від теоретичного обґрунтування до аналітичного оцінювання та розроблення практичних рекомендацій.

У вступі дисертації чітко обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження. Метою роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад та стратегічних напрямів державної економічної політики формування та розвитку ринку консалтингових послуг. Поставлена мета конкретизована у дев'яти взаємопов'язаних завданнях, кожне з яких відповідає логіці окремого підрозділу роботи.

Об'єктом дослідження визначено сукупність економічних відносин, що виникають у процесі формування та розвитку ринку консалтингових послуг в Україні. Предметом дослідження є теоретико-методичні засади, механізми та інструменти формування і реалізації державної економічної політики розвитку ринку консалтингових послуг.

Для досягнення поставленої мети автором використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: діалектичний метод, методи абстрагування та логічного узагальнення, системного аналізу, статистичного аналізу, порівняння та аналогії, графічного подання результатів, економетричного моделювання, метод найменших квадратів, коефіцієнтне та інтегральне оцінювання, а також метод статистичного проксі. Останній застосовано для аналізу консалтингового сегмента за умов відсутності його окремого обліку в офіційній статистиці.

Інформаційну базу роботи становлять законодавчі та нормативно-правові акти, офіційні матеріали Державної служби статистики України, статистичні й аналітичні матеріали міжнародних організацій, професійних асоціацій, дослідницьких установ, відкриті звіти консалтингових компаній, наукові публікації та результати власних досліджень автора.

Поєднання теоретичних, статистичних, економетричних та аналітичних методів дало змогу розглянути ринок консалтингових послуг як складний об'єкт державної економічної політики та обґрунтувати відповідні напрями її вдосконалення.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади державної економічної політики формування та розвитку ринку консалтингових послуг в Україні» розглянуто історію розвитку, економічний зміст і структуру консалтингових

послуг, проблеми, особливості та чинники формування відповідного ринку, а також механізм державної економічної політики його розвитку.

Автором систематизовано еволюцію консалтингових послуг, розкрито їх зміст як специфічного виду інтелектуальної та професійної діяльності, проаналізовано основні види консалтингу та обґрунтовано доцільність виокремлення консалтингового супроводу релокації та адаптації бізнесу. Значну увагу приділено інституційним та економічним передумовам розвитку ринку й системі інструментів державної економічної політики.

Другий розділ «Аналіз і оцінювання стану формування та розвитку ринку консалтингових послуг в Україні» має виразний аналітико-методичний характер. За відсутності окремого офіційного статистичного обліку консалтингового сегмента автор використовує показники професійної, наукової та технічної діяльності як наближений статистичний індикатор. На цій основі здійснено аналіз динаміки за 2022–2024 роки та трендово-сезонне моделювання. При цьому автор обґрунтовано враховує обмеження, пов'язані з невеликою кількістю квартальних спостережень та використанням номінальних вартісних показників.

У цьому ж розділі запропоновано теоретико-методичний підхід до оцінювання економічної цінності консалтингових послуг, адаптивний механізм державного забезпечення розвитку ринку та науково-методичний підхід до оцінювання його інформаційної визначеності.

Третій розділ «Стратегічні напрями удосконалення державної економічної політики формування та розвитку ринку консалтингових послуг в Україні» логічно продовжує результати попередніх розділів. Автором систематизовано напрями активізації державної політики, запропоновано інформаційно-цифрове забезпечення її реалізації та оцінювання, розроблено матрицю вибору інструментів державної економічної політики залежно від динаміки ринкового середовища та реалізованої економічної цінності консалтингових проєктів, а також досліджено можливості адаптації зарубіжного досвіду.

Загальні висновки логічно узагальнюють отримані результати та відповідають поставленим у роботі завданням.

Роботу виконано згідно вимог до оформлення наукових праць. Структура і зміст дисертаційної роботи відповідають поставленим у дослідженні завданням згідно мети. Ступінь наукової обґрунтованості положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації з погляду сучасних науково-теоретичних досліджень та питань практичної реалізації, в цілому є достатнім.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи

Наукові результати роботи мають належний ступінь новизни та характеризуються взаємозв'язком теоретичних, методичних і прикладних положень.

Заслугує позитивної оцінки удосконалення архітектури механізму державного забезпечення формування та розвитку ринку консалтингових послуг. Його особливістю є інтеграція інституційної, економічної, інформаційної та цифрової надбудов як взаємопов'язаних структурно-функціональних складових, поєднання економічної взаємодії основних учасників ринку з цифровим моніторингом, прогнозуванням та можливістю коригування заходів державної економічної політики відповідно до змін ринкового середовища.

Вагомим результатом є удосконалення теоретико-методичного підходу до оцінювання економічної цінності консалтингових послуг. На відміну від підходів, зорієнтованих переважно на визначення фінансового результату, якості послуги або задоволеності замовника, автор пропонує послідовно оцінювати потенціал створення цінності за інтелектуально-аналітичною, цифрово-технологічною та індивідуалізаційно-адаптивною складовими, рівень практичного впровадження рекомендацій, економічні та нефінансові результати, а також співвідношення отриманих вигід із витратами на придбання і впровадження консалтингової послуги. Це дає змогу розмежувати потенційну та реалізовану економічну цінність консалтингу.

Науковий інтерес становить удосконалений підхід до оцінювання інформаційної визначеності ринку консалтингових послуг. Замість суто описової констатації інформаційних обмежень автор формалізує рівень охоплення основних параметрів ринку офіційною статистичною інформацією та визначає коефіцієнт інформаційної визначеності й обернений коефіцієнт інформаційної невизначеності. Важливо, що зазначені показники характеризують саме рівень інформаційного охоплення в межах запропонованої методики, а не частку тіньового сегмента ринку або статистичну похибку.

Позитивної оцінки заслуговує подальший розвиток теоретичних положень щодо організації інформаційного забезпечення державної економічної політики. Автором запропоновано інтегрувати в єдиному інформаційно-цифровому середовищі відомості щодо нормативно-правових змін, програм державної підтримки, фінансових інструментів, професійних стандартів, можливостей міжнародного співробітництва та попиту на консалтингові послуги.

Подальшого розвитку набули теоретичні положення щодо систематизації консалтингових послуг завдяки виокремленню комплексного консалтингового супроводу релокації та адаптації бізнесу. Перевагою запропонованого підходу є охоплення взаємопов'язаних економічних, юридичних, податкових, логістичних

та організаційних завдань переміщення і відновлення діяльності підприємства в умовах воєнного стану.

Наукове значення має розвиток аналітичного підходу до дослідження структурно-динамічних змін ринку консалтингових послуг, в якому взаємопов'язано оцінюються динаміка світового й національного ринків, структура попиту, макроекономічні умови та сегментні диспропорції.

Подальшого розвитку набули положення щодо адаптації зарубіжного досвіду державної підтримки консалтингових послуг, що ґрунтуються на оцінюванні відповідних інструментів за критеріями інституційної сумісності, нормативно-правової придатності, ресурсної здійсненності та можливості використання в умовах воєнного і післявоєнного відновлення.

Отже, основні положення наукової новизни логічно пов'язані з метою і завданнями роботи та знайшли відповідне відображення в її теоретичній, аналітичній і рекомендаційній частинах.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у розвитку наукових положень щодо ринку консалтингових послуг як об'єкта державної економічної політики, поглибленні теоретичних засад оцінювання економічної цінності професійних послуг та формалізації інформаційної невизначеності відповідного ринку.

Отримані результати розширюють наукові уявлення про механізми державного забезпечення розвитку ринків професійних послуг і створюють підґрунтя для поєднання інституційних, економічних, інформаційних та цифрових інструментів державної економічної політики.

Практичне значення роботи визначається можливістю застосування запропонованих підходів органами державної влади, дослідницькими установами, професійними об'єднаннями та безпосередніми учасниками ринку під час розроблення заходів державної підтримки, створення інформаційно-аналітичного забезпечення, моніторингу ринку та оцінювання результативності консалтингових проєктів.

Практичне значення одержаних результатів підтверджується їх використанням Державним науково-дослідним інститутом інформатизації та моделювання економіки при вдосконаленні інформаційно-аналітичного забезпечення державної економічної політики розвитку ринку консалтингових послуг, а також у освітньому процесі ВНЗ «Національна академія управління» під час викладання навчальних дисциплін.

Повнота викладу в публікаціях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові результати, представлені в роботі, отримано автором особисто. Основні результати роботи достатньою мірою апробовані у наукових публікаціях автора та матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій.

За результатами проведеного наукового дослідження опубліковано шість одноосібних наукових праць, з яких три статті у наукових фахових виданнях України та три публікації апробаційного характеру у збірниках матеріалів міжнародних наукових конференцій.

Тематика опублікованих праць відповідає основним напрямам дисертаційної роботи та охоплює проблематику розвитку ринку консалтингових послуг, напрямів державного впливу, механізму державної політики, ролі консалтингу в економіці, стану ринку, його структури, характеристик та перспектив розвитку.

Отже, повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи відповідає вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 щодо кількості публікацій, відповідності опублікованих результатів тим, що містяться у дисертації, апробації її основних положень.

Відсутність порушення академічної доброчесності

За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушень академічної доброчесності. Дисертаційна робота має самостійний характер. Використані автором положення, статистичні матеріали та результати попередніх наукових праць супроводжуються відповідними бібліографічними посиланнями. Основні положення, винесені на захист, сформульовано як результати власної роботи автора. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в цілому є достатнім.

Дискусійні положення та зауваження

Разом із позитивною оцінкою дисертаційної роботи слід висловити окремі зауваження та побажання і звернути увагу на положення дискусійного характеру:

1. Для аналізу динаміки консалтингового сегмента автор використовує показники професійної, наукової та технічної діяльності як статистичний проксі

(с. 82–85, 92–94 дисертаційної роботи). Такий підхід є вимушеним і загалом обґрунтованим з огляду на відсутність окремого статистичного обліку консалтингових послуг. Водночас зазначена агрегована категорія охоплює значно ширше коло видів економічної діяльності, ніж консалтинг. У зв'язку з цим робота виграла б від додаткової перевірки стійкості отриманих результатів за допомогою альтернативних проксі-показників або поглибленого обґрунтування частки консалтингової складової в аналізованій статистичній сукупності.

2. Трендово-сезонне моделювання (с. 92–94) базується на дванадцяти кварталних спостереженнях за 2022–2024 роки та номінальних вартісних показниках. Автор враховує обмеження такого підходу для довгострокового прогнозування. Водночас доцільним було б додатково перевірити встановлену тенденцію із застосуванням показників, скоригованих на зміну рівня цін, або альтернативних специфікацій моделі, що дало б змогу точніше відокремити реальну динаміку відповідної діяльності від впливу цінового чинника.

3. Запропонований теоретико-методичний підхід до оцінювання економічної цінності консалтингових послуг (с. 44–50 та с. 95–99 дисертації) є методично послідовним, однак окремі його параметри, зокрема вагомість інтелектуально-аналітичної, цифрово-технологічної та індивідуалізаційно-адаптивної складових, мають експертну природу. Подальша апробація підходу на розширеній сукупності реальних консалтингових проєктів дала б змогу перевірити стійкість вагових коефіцієнтів, граничних значень шкал та чутливість інтегральних оцінок до зміни вихідних параметрів.

4. На с. 123–129 дисертаційної роботи запропоновано науково-методичний підхід до оцінювання інформаційної визначеності ринку консалтингових послуг, що ґрунтується на оцінюванні десяти ключових інформаційних компонентів та передбачає визначення коефіцієнтів IDC і UCM. Доцільним було б докладніше обґрунтувати критерії відбору саме цих десяти параметрів та перевірити, наскільки кінцеве значення $IDC = 0,20$ залежить від складу інформаційних компонентів і способу їх агрегування. Така перевірка посилила б аргументацію стійкості запропонованого показника.

5. На с. 101–119 дисертаційної роботи обґрунтовано адаптивний механізм державного забезпечення формування та розвитку ринку консалтингових послуг, який охоплює інституційну, економічну, інформаційну та цифрову надбудови й відповідні види взаємодії між ними. Механізм має системний характер, однак його практична реалізація потребує більш чіткої інституційної конкретизації. Доцільно було б визначити орган або інституцію, відповідальну за загальну координацію механізму, чіткіше розмежувати функції його учасників та окреслити ресурсне забезпечення практичної реалізації запропонованих заходів.

6. Запропонована у підрозділі 3.2 архітектура єдиного інформаційно-цифрового середовища містить достатньо розгорнутий склад функціональних модулів та інформаційних потоків. Водночас менш детально опрацьовано механізми управління даними: джерела первинної інформації, процедури її верифікації та актуалізації, розмежування прав доступу, відповідальність за достовірність даних і порядок інформаційної взаємодії із чинними державними реєстрами. Більш чітка формалізація зазначених процедур посилила б прикладну реалізованість запропонованої цифрової архітектури.

7. У підрозділі 3.3 (с. 162–177), присвяченому зарубіжному досвіду державної політики сприяння розвитку консалтингових послуг, значний обсяг матеріалу відведено характеристиці глобального ринку, діяльності провідних консалтингових компаній та використанню ними цифрових технологій. Водночас порівняльний аналіз саме державних інструментів підтримки — консультаційних ваучерів, програм співфінансування, податкових стимулів, інституцій професійної стандартизації, механізмів підтримки малого і середнього бізнесу — представлений менш системно. Більш чітке зіставлення таких інструментів за країнами та результативністю їх застосування посилило б обґрунтування пропозицій щодо їх адаптації в Україні.

Зазначені зауваження мають переважно дискусійний та рекомендаційний характер, визначають можливі напрями подальшого розвитку й емпіричної апробації запропонованого автором інструментарію та не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Місяйла Василя Михайловича «Державна економічна політика формування та розвитку ринку консалтингових послуг» є завершеною самостійною науковою працею, у якій розв'язано поставлені завдання та досягнуто мету роботи.

Одержані результати характеризуються науковою новизною, мають теоретичне і практичне значення, а сформульовані висновки та рекомендації є логічним результатом проведеного наукового дослідження.

За актуальністю, змістом, науковою новизною, ступенем обґрунтованості положень, логікою побудови, теоретичною і практичною значущістю робота повністю відповідає спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». Дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» (зі змінами та доповненнями),

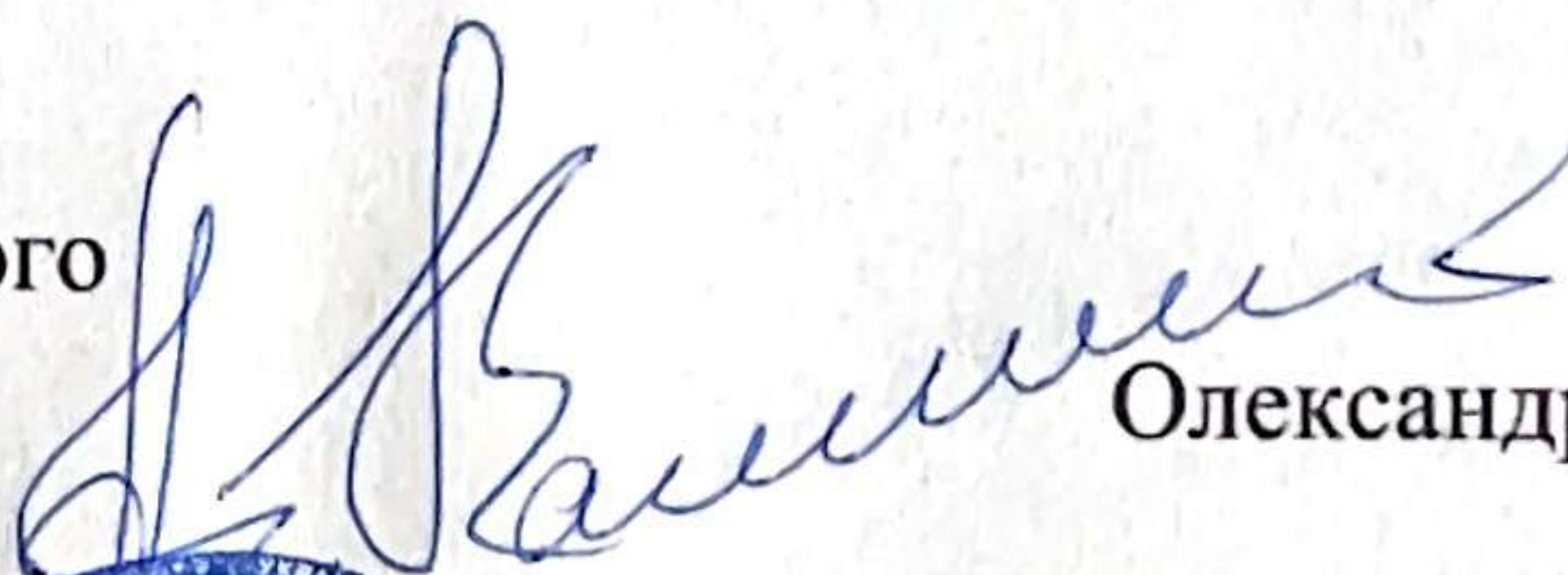
Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами та доповненнями), а також Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами).

Вважаю, що дисертаційна робота Місяйла Василя Михайловича «Державна економічна політика формування та розвитку ринку консалтингових послуг» відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор, Місяйло Василь Михайлович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний опонент:

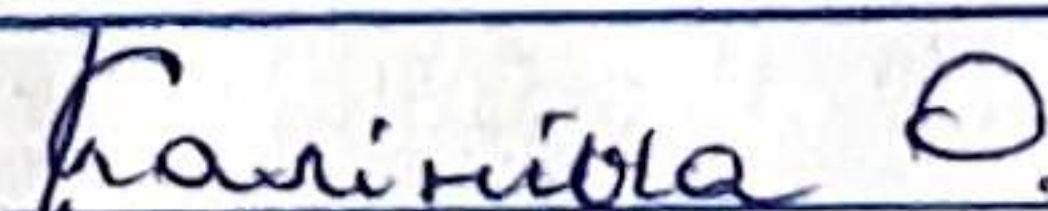
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту

Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана



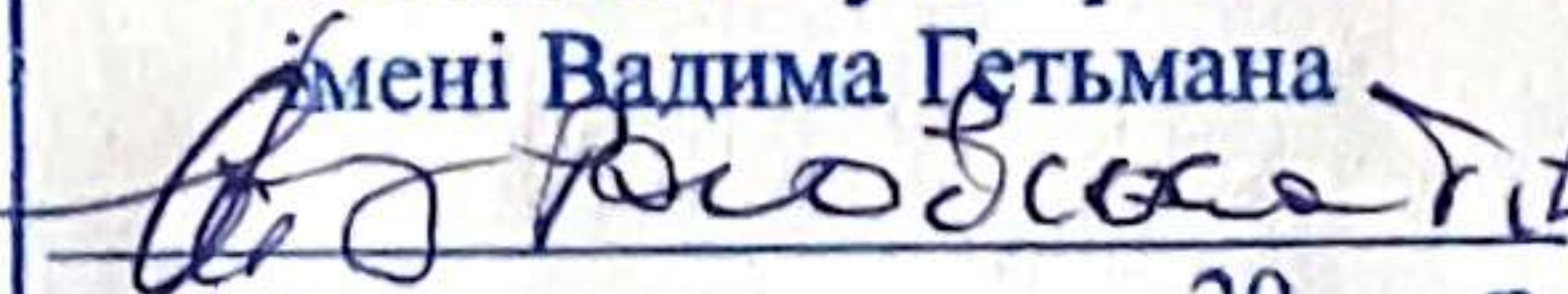
Олександр КАЛІНІН



Підпис 

ЗАСВІДЧУЮ

Заступник начальника відділу кадрів
Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана



«___» _____ 20__ р.